

Bir Mekân

Hizan: İlim ve Âlim Havzası

Hasan ÇİÇEK
Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Öz

MÖ İki binli yıllardan beri yerleşim yeri olan ve bugün Bitlis'in bir ilçesi olan Hizan, Osmanlılar döneminde uzun süre kendi başına bir beylik olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu dönemlerde de Hizan, sahip olduğu çok sayıda medresesi ile bir üniversiteler şehri görünümündedir. Kadim bir şehir olan Hizan, özellikle Osmanlılar döneminde bir ilim merkezi ya da medreseler havzasıdır. Çok sayıda Medreseyi barındıran Hizan birçok âlimin, din adamının ve kanaat önderinin yetişmesini de sağlamıştır. Entelektüel açıdan münbit olan bu havzada Molla Halil, Arvasi, Tağî, Varkanisi, Said Nursi gibi çok sayıda âlim, düşünür, entelektüel yetişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hizan, İlim, Âlim, Medrese, Tağ Medresesi, Said Nursi.

Hizan: The Area of Science and Scholars

A Place:

Hizan: A Reservoir of Knowledge and Scholar

Abstract

Hizan, having been settlement since the 2nd millennium BC and being a district in Bitlis, maintained its presence as a principality on its own for a long time in the Ottoman era. In this period, Hizan had a view of the universities city with a large number of madrassas. Hizan, an ancient city, was the home of the science center or madrassas, especially in the Ottoman era. Hizan hosting numerous madrassas was also home to the training of scholar, clergy and opinion leaders. Many scholars, thinkers, intellectuals were educated such as Molla Halil, Arvasi, Tağî, Varkanisi, Said Nursi, in this intellectually fertile district.

Key Words: Hizan, Science, Âlim, Madrassa, Tağ Madrasah, Said Nursi.

Giriş

Hizan, Hititlerden bu yana bir medeniyet merkezidir. Tarihi kayıtlara göre MÖ 2000'li yıllardan itibaren insan yerleşimleri bilinmektedir. Hititlerle başlayan insan yerleşimleri Pers, Roma, Bizans ve Arap egemenliğiyle süregelmiştir. 11. yüzyılda Selçuklu, 16. yüzyılda da Osmanlı devrini yaşayan Hizan, XIX. yüzyılın ikinci yarısına değin, Erzurum Vilayetinin Muş Sancağına bağlı Bitlis Nahiyesinin bir köyüdü. 1919 yılında yönetsel düzenlemeyle kaza yapıldı ve Bitlis

Vilayetine bağlandı. 1929’da bir yasayla Bucak haline getirilen Hizan, Muş iline bağlandı.1936’da da ilçeye dönüştürülerek Bitlis iline bağlı bir ilçe olmuş (Parla vd.,1982: 1400), Karasu köyü ilçe merkezi yapılmıştır. Hizan’ın yüzölçümü, 917 kilometrekaredir (Parla vd.,1982:1982: 1415). Hizan’ın, “Arart” olarak kayıtlarda görülen ilk ismini muhtemelen Urartular kullanmıştı. Daha sonra Farsların verdiği “Seherhizan”, “seherlerde kalkanlar” anlamına gelmektedir. Sonraları “Hizan” diye kısaltılan isim, “erken kalkan milletin yeri” olarak tarihe geçmiştir. Ünlü yönetici ve tarihçi Şeref Han (1543-1604) 1597’de yazdığı *Şerefname* adlı eserinde, bu ismin gerekçesini şöyle açıklar: “Bölgede, bu ülkenin halkı, gece ve seherlerde kalkıp ibadet etmekle günahlardan sakınmakla, dindarlıkla, güvenilir olmakla ve dine sınıksız sarılmakla ün yapmışlardı” (Şeref Han, 2006:161). Bu niteleme, Hizan’da yaşayanların bir kimliğine dönüşmüş gibi. Hizan, bugün o eski mirasının etkisini insanında hissettirmektedir. İnsanların bölgede munis olarak bilinmesinin bir sebebi de buradaki ilim merkezlerinde yetişen filozof, düşünür, âlim ve kanaat önderleridir. Hizan adı şimdiki mevcut ilçe olan Hizan’a taşınıncaya eski Hizan’ın adı Nefs-i (kendi, öz) Hizan olarak benimsenmiştir (Çiçek, 2007: 4). Bu gün Hizan olarak bilinen ilçe, Osmanlılar dönemindeki Hizan, Sıpayirt, Axkis, Kêsan, Nemiran beyliklerinin alanını kapsamaktadır.

1. Medreseler

Hizan, coğrafyamızın kadim kültür ve eğitim merkezi olma özelliğini hep diri tutmuştur. Kadim şehir Hizan, özellikle Osmanlılar döneminde yani 16. yüzyıldan, 20. yüzyılın başına kadar, bir eğitim ve kültür merkezi olmuştur. Bu yüzyıllarda Eski Hizan (Nefsi Hizan) (bugünkü Gayda) bir medreseler şehridir. Buradaki; İsvi Veli Medresesi, Mir Davut Medresesi, Atik Medresesi, Meydan Medresesi, Şehzade Medresesi ve Sigal Medresesi; bunun yanında 18. yüzyılın sonlarında faaliyete başlayan Tağ Medresesi, dönemin âlimlerini, düşünürlerini, entelektüellerini, ilim dünyamıza kazandırmıştır. Tağ, Meydan ve benzeri medreselerde bölgenin ilim seçkinleri yetişmiştir. Dönemin en iyi eğitim öğretim organları olan medreseler, aynı zamanda bölgenin yetişmiş seçkin eleman ihtiyacını da karşılamıştır (Çiçek, 2007).

Medreseler, bölgenin 20. yüzyıldan önceki entelektüel faaliyetlerin ardalanıdır. Osmanlı’ya bağlı Kürt Mir(Bey)likleri kendi bölgelerinde birçok medresenin hayat bulmasını sağlamışlardır. Bu gün Hizan olarak bilinen bölgede de Osmanlılar döneminde birçok medrese kurulmuş ve bölgenin ilim hayatının zenginleşmesini sağlamıştır. Hizan Medreseleri sadece alim ve/veya din adamı yetiştirmiyor, başka medreselere kaynaklık da ediyor. Günümüzde birkaç üniversiteyi içinde barındıran şehirlerin eğitim merkezleri olması gibi, Özellikle bugün Nefsi Hizan (diğer bir adı Gayda) olarak bilinen Sur civarı Osmanlılar döneminde adeta bir üniversiteler kenti görünümündedir. Bölgenin müslümanlaşmasıyla beraber med-

reseler de boy göstermiş; 16. yüzyıldan itibaren de yaygınlaşmış ve etkili medreseler kurulmuştur. Fakat 1924'teki Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla varlıklarını fiilen sona erdirmek zorunda kalmışlardır (Çiçek, 2014: 59-60). Bu medreselerin isimleri bilinenlerinden kısaca söz edelim.

1.1. Mir Davut Medresesi

Şeref Han, Şerefname'de bu medreseden ve kurucusundan övgüyle söz eder. 16.Yüzyılın başlarında kurulması muhtemeldir. Hizan'nın miri olan, Emir Davud bin Emir Melik (veya kısa adı Mir Davut) tarafından yaptırılmıştır (Şeref Han, 2006:163). Hizan'ın 16. yüzyılın başındaki yöneticisi olan Emir Davud, Şeref Han'a göre, bilginlere ve fazilet sahiplerine büyük bir ilgi gösterdiğinden onlar için Hizan'da Davudiye Medresesi'ni kurup tamamladı. Şeref Han, kitabını yazdığı dönemde (1597) bu medresenin durumunu şöyle anlatır: Bu Medrese hâlâ, yararlı hizmetlerde bulunan bilginlerle ve yararlanan öğrencilerle dolup taşmaktadır (Şeref Han, 2006:163). Hizan Suru'na yaklaşık 300 metre uzaklıkta bulunan ve kalıntıları belirgin olarak bulunan medreselerden biridir.

1.2. Simban Medresesi

Medresenin kalıntılarında bulunan ve şimdi köyde inşa edilen caminin duvarına yerleştirilen oyma taştan anlaşıldığına göre Hicri 1063'te (Miladi 1652/1653) o dönem Kêsan beyliğinin başında bulunan Mir Muhammed oğlu Mir Abdullah tarafından Simban Kalesi yakınında yaptırılmıştır. Bu dönemde yörenin din adamı ve âlim ihtiyacını karşılayan medresenin faaliyetlerini ne zaman sona erdirdiğiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.3. İsvi Veli Medresesi

Nefs-i Hizan'da yeri belli olan, kalıntıları bulunan medreselerden biridir. Sur'un Güneyinde, Sura yaklaşık 300 metre uzak Keklik (Kemalan) yolu üzerinde bulunmaktadır. Medresenin ortasında geniş bir mekân, Kuzey ve Güneyinde odalar doğusunda ise uzun bir yapı bulunmaktadır. Ayrıca medresenin doğusu ve güneyinde mezarlık bulunmaktadır. Anlatılanlara göre medresenin kurucusu İsvi'î Veli'nin mezarı da medresenin doğusunda bulunmaktadır.

Medresenin doğusunda geniş bir mezarlık bulunmaktadır. Bu mezarlığın medresenin talebelerine ait olduğu söylenir. Çok büyük bir medrese olduğu hakkındaki rivayetleri, mezarlığın genişliği doğrulamaktadır. Bazı dönemlerde 750 öğrencisinin olduğu söylenmektedir. İsvi'î Veli ve medreseye ait hiçbir tarihsel kayıt, bulunmamaktadır (Çiçek, 2007: 670).

1.4. Atik Medresesi

Sur'un batısında bir tepede bulunmaktadır. Sur'a en yakın medresedir. Sur ile

arasında 100 metre mesafe vardır. Kalıntıları hâlâ bulunmaktadır. Yapı olarak, İsvî'î Veli medresesine benzetilmektedir.

1.5. Şehzade Medresesi

Medresenin bulunduğu alan bilinmemektedir. Ama hiçbir kalıntısı yoktur. Kalıntısı ve yeri tam olarak bilinmeyen üç medreseden biridir.

Bu medresede 700 öğrencinin öğrenime devam ettiği söyleniyor. Burada ikamet eden yaşlılara göre, bir dönem bu 700 öğrencinin bütün iâşe ihtiyacını burada ikamet eden bir kadın karşılamıştır. Bu medrese ile ilgili olarak bilinen tek bilgi bu. 16. yüzyıldaki şehzadelere biri tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir (Çiçek, 2007:670-671).

1.6. Sigal Medresesi

Adı bilinen medreselerden biridir.

1.7. Meydan Medresesi

Sur'un Güneyinde, diğer medreselerin bulunduğu alanda olduğu söylenmektedir. Alanı bilinmekle beraber kalıntıları yoktur. Yeri tam olarak bilinmeyen üç medreseden ve "Medreseler Çeşmesi"nin etrafındaki medreselerden biridir. Bu medresede birçok ünlü âlimin yetiştiği söylenir. Bu ünlülerden biri de Molla Halil'dir. Bu medresede **Molla Halil** (1754–1843) (daha detaylı bilgi için bkz. Pakiç, 1996) gibi ünlü müderrisler hem yetişmiş ve hem de orada ders vermişlerdir. Molla Halil Hizan'ın Gulpik (Süttaş) köyündendir. Hayatının son yıllarını Siirt'te geçirdiğinden es-Si'irdi olarak anılmaktadır. Tefsir, Fıkıh, Hadis ve Tasavvuf âlimi Molla Halil adeta yaşadığı yüzyılda Hizan'daki entelektüel faaliyetlerin aynasıdır. Yani bu dönemin ilmi çalışmalarının tarihe yansımalarıdır (bkz. Çiçek, 2007:669).

Meydan Medresesi'nde dönemin ünlü müderrisleri ders vermektedir. Bunlardan biri olan **Sûfî Hüseyin Efendi** (19. yüzyıl) Molla Halil'in ilim adamı olmasına katkı sağlayan ve yaşadığı dönemde nasihatleriyle insanları aydınlatan, yaşadığı zamanın ve mekanın itibar edilen bir bilgesidir. **Hüseyin el-Karasevî** (19. yüzyıl) Molla Halil'in tecvid ilmini öğrendiği hocasıdır. **Abdülhâdî el-Arvasî** (19.yüzyıl) Bu medresenin müderrislerindedir. Molla Halil ondan Mantık dersleri almıştır. **Molla Murad Hurusi** (19.yüzyıl) Sıbgatullah Arvasi'nin kendisine itibar ettiği söylenir. Onun döneminde yaşayan bir ilim adamıdır.

1.8. Tağ Medresesi

Tağ Medresesi, Hizan'a 36 km uzakta, Bahçesaray yolu üzerinde olan Tağ köyünde bulunmaktadır. Medresenin batısında medresenin kurucusu olan bey'in eşlerinin ve çocuklarının mezarları bulunmaktadır. O dönem Sıpayirt Beyliği'nin

Mir'i olan Abdi Bey, ilk eşi olan Miranete ve ikinci eşi Pakize buraya defin edilmişlerdir. Abdi Bey Tağ kalesinin ya da Sıpayirt Beyliği'nin miridir. Kale medresenin tam karşısında bulunmaktadır. Abdi Bey'in mezar taşında ölüm tarihi olarak Hicri 1241 (M.1825) yazılmış; Eşi Miranete'nin ölüm tarihi H.1237 (M.1821), diğer eşi Esad Bey'in kızı Pakize'nin ölüm tarihi 1256 (M. 1840) olarak kaydedilmiştir. Abdi Bey, Süleyman Bey'in oğludur. Miranete Hatun Müküslü (Bahçesaray) Eyüphan Bey'in kızıdır. Rivayetlere göre, Miranete'nin hiç çocuğu olmamış. Pakize'nin ise çocukları varmış. Pakize çocuklarıyla övünürken, Miranete demiş ki 'benim öyle çocuklarım olacak ki, sonu hiç gelmeyecek, hep yaşamaya devam edecekler. Ama senin çocukların ölecek adın kalmayacak, benimkiler ise sürekli yaşayacağı için, ölümsüz olacağım..' Bunun üzerine eşinin de yardımıyla, Tağ medresesini kurdurmuştur. Onun ölüm tarihi Miladi 1821 olduğuna göre, bu medresenin kurulma tarihi 1800 dolaylarındadır. Muhtemelen ya 18. Yüzyılın sonlarında, ya da 19. yüzyılın başlarında kurulmuştur. Kanaatimce Birinci Dünya Savaşı'nda öğrenciler de savaşa katıldığı için medresenin aktifliği bu dönemde zayıflamış olabilir. 20. yüzyılın birinci çeyreğinden sonra da tamamen işlevi sona ermiştir. Abdurrahman-ı Tâğî (1831- 1886), Müderris Mehmed (Muhammed) Emin Efendi (bkz. Nursi, 2006/1), Molla Abdullah (Said Nursi'nin Abisi) Burada ders de verir. Muhammed Diyauddin (Ziyauddin) (1855- 1923) (Abdurrahman-ı Tağî'nin oğlu), Fethullah Varkanisî (Abdurrahman-ı Tâğî'nin damadı) ve Said Nursi, Tağ Medresesi'nin iz bırakanları arasındadır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Çiçek, 2014: 58-68).

2. Tağ Medresesi ve Said Nursi

Bediüzzaman Said Nursi'nin de Tağ Medresesi'nin adının anılmasında büyük payı var. Tağ Medresesi, Nursi için evinin dışında öğrenim gördüğü ilk yer veya okuldur. Said Nursi'yi anlatan kaynaklar yanında, kendisi de Tağ Medresesi'ni övgüyle ve saygıyla anarak, bu eğitim kurumunu ölümsüzleştirenler arasına katılmıştır. Orada eğitim gören ve oradan övgü ile söz eden Bediüzzaman Said Nursî, Tağ Medresesi'nin o gün için durumunu bakın nasıl betimliyor:

“...nahiyemiz olan Hizan kazasına tâbi İspartit'te (Ispahart), birden bire, meşhur Seyda namında Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî himmetiyle o kadar çok talebeler ve hocalar ve âlimler çıktılar ki, bütün (bölge) onlarla iftihar eder bir şekil aldığı zaman, içlerinde münazara-i ilmiye ve pek büyük bir himmetle ve pek geniş bir daire-i ilim ve tarikat içinde öyle bir vaziyet hissediyordum ki, güya rû-yi zemini fethedecek bu hocalardır ...âlimler, ilimde, dinde büyük bir fütuhat yapmışlar gibi vaziyet alıyorlardı. Bir talebenin bir parça ziyade zekâveti olsaydı, büyük bir ehemmiyet verilir. Münazarada, bir meselede birisi galebe çalsa büyük bir iftihar alırdı. Ben de hayret ediyordum, o hissiyat bende de vardı. Hattâ tarikat şeyhleri ve dairelerinde medar-ı hayret bir müsabaka, hem nahiyeye, hem kaza, hem vilayetimizde vardı. O haletleri başka memleketlerde o derece göremedim” (Nursi, 2006a: 55-56).

Said Nursî aynı dönemde Müküs'te (Bahçesaray) bölgenin eğitim öğretim hayatına katkı sağlayan bir başka medreseyi de anar ve şöyle der: "O dönemde Mir Hasan Veli Medresesi" vardır (Nursi, 2006b: 35).

Bu medreselerde yetişen ilim adamlarının ve düşünürlerin birkaçına değinirsek, bu ilim havzasının kurumları olan medreselerin ne kadar etkili oldukları anlaşılabilir olacaktır.

3. Âlimler

16. yüzyılda başlayan Hizan'daki entelektüel ortam âlimlerin beşiğini inşa eder. Bu nedenle çok sayıda âlim ve müderris kendini gösterir. Âlimler ve müderrisler bu medreselerde birçok ünlü ilim adamı ve din adamı yetişmişlerdir. Fakat birçoğu eser bırakmadığı için halk arasında sadece isimleri bilinmektedir. Birkaçını anmamız, meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Feqiyê Teyran (1560-1632), Selîmiyê Hizanî (18.yüzyıl), Molla Halil (1754-1843), Mela Ebdillahê Hizanî (ö.1854), Sıbgatullah Arvasi (ö.1870), Abdurrahman-ı Taği (1831-1886), Fetullah Varkanisi (ö.1899), Muhammed Diyauddin/Ziyauddin (1855-1923), Bediüzzaman Said Nursi (1878-1960), vb.

Hizan medreselerinde yetişen âlimlerden biri ünlü şair düşünür Feqiyê Teyran (1560- 1632) Müküs (Bahçesaray)lüdür. Asıl adı Muhammed olan şair, öğrenim için Hizan'da 16. yüzyılda faaliyette bulunan medreselerden birine gelir. İslami ilimler alanında öğrenim görür. Bu yüzden etkili bir İslam bilgini olur. Ünlü şair burada eğitim görürken, Hizan'ın o dönem yöneticisi olan Cihan Paşa'nın (Cihan Şah) kızı Sinem'e âşık olur. Muhtemelen Mir Muhammed'i, Feqiyê Teyran yapan süreç de böyle başlar. Leyla ile Mecnun'un öyküsüne benzer bir öyküsü vardır bu aşk hikayesinin.

Bir yanlış anlaşılma vardır başlarda. Cihan Paşa'nın karısının yani Sinem'in üvey annesinin adı da Sinem. Mir Muhammed'i Cihan Paşa'ya gammazlayanlar kasıtlı olarak Muhammed'in, paşanın karısına âşık olduğunu söylemişlerdir. Cihan Paşa, bundan dolayı zaten bir antipati duymuş. Bu nedenle Muhammed Hizan'dan ayrılmak zorunda kalır. Ama bu ayrılık Sinem'e ölüm, Mir Muhammed'e zulümdür. Mir Muhammed artık dağlara vurur kendini, sularla kuşlarla konuşur. Bir başka aşka ulaşır. Fizik âlemden metafizik âleme ulaştığı söylenir. Ve böylece adı da kuşlarla konuşan talebe anlamında Feqiyê Teyran olur. Feqe, medrese talebesi demektir. Düşününürün şiir tarzında yazılmış çok sayıda eseri bulunmaktadır.

18.yüzyılda Selîmî ya da Selim Sîlêman adıyla da bilinen Hizanlı Selîmî (**Selîmiyê Hizanî**) de Kur'an'daki Yusuf Züleyha öyküsünü 1759 yılında mesnevi tarzında yazar ve o dönemin Hizan mirine ithaf eder (Bkz. Hîzanî, 2013). Söz konusu alimin doğum ve ölüm yılları konusunda bilgi bulunmamaktadır. Eserini

yazdığı tarih göz önünde bulundurularak 18.yüzyılda yaşadığı söylenebilir.

Alim havzası Hizan'ın diğer ünlü bir alimi olan **Molla Halil** (1754-1843) Hizan'ın Gulpik (şimdiki adı Süttaş) köyünde doğmuş, ilk dini bilgileri babasından almış; 18.yüzyılın sonlarından itibaren ünlü Hizan'daki Meydan Medresesi'nde, Kur'an ve Tecvit ilmi konusunda ünlü olan ve aynı zamanda babasının da hocası olan **Hüseyn el-Karasevî**'den Kur'an ve Tecvit ilmini öğrenmiştir. Ayrıca XVIII. yüzyılın ikinci yarısında bölgede etkili olan medrese eğitiminde etkin olan birçok alimden ders alıp öğrenimini tamamlamış, XIX. yüzyılın birinci yarısından itibaren Hizan'daki Meydan Medresesi'nde müderrisliğe başlamıştır. Buradaki müderrisliği yaklaşık 10 sene sürer. (Pakiş, 1996). Bazı kaynaklarda doğduğu yere nispetle el-Hizânî olarak tanıtılmaktadır. Duasını almak üzere babası onu Marifetnâme'nin yazarı Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya götürmüş; ondaki ilmî istidâdı gören İbrahim Hakkı'nın "Allah sana çok ilim, salih amel ve uzun ömür versin" dediği nakledilir. Molla Halil, babasının arzusu doğrultusunda Siirt'e yerleşir. Bölgenin ünlü medreselerinden sayılan Medrese-i Fahriye'de 30 sene kadar müderrislik yapar. Bu dönemde hem öğrencilerin eğitimiyle ilgilenir hem de özellikle medreselerde okutulacak kitaplar telif eder. Molla Halil çoğunlukla medrese eğitimindeki ders programına yönelik olmak üzere kitaplar yazdığı halde, umuma hitap eden eserler de telif etmiştir; 30 dolayında eseri vardır (Pakiş, 1996). Ömrünün sonunu Siirt'te geçirir.

Tasavvuf geleneğinde önemli bir yere sahip olan **Sıbgatullah Arvasi** (Gavs-ı Hizani) ya da Sıbgatullah Hizani de, Hizan ve civar medreselerinde yetişir ve Nakşi geleneğinde önemli tasavvufi merhaleleri kat ettiğine inanılır. Tasavvufta "yüksek mertebede bulunan veli" (Arvasi, 2011: 252) anlamında "Gavs" olarak nitelendirilir ve Hizan'da yaşadığı için de "Gavs-ı Hizani" olarak bilinir. Köken olarak Müküs (Bahçesaray), Arvas (Doğanyayla) köyünden olduğu için de Arvasi olarak anılır (Arvasi, 2011:19). Düşünceleri, öğrencilerinin derlediği *Minnah* (bkz. Arvasi, 2011: 32-243) adlı eserde toplanmıştır.

Mela Ebdillahê Hizanî (ö.1854) doğum tarihi belli olmamakla birlikte Hizan'da dünyaya gelir. İlk derslerini imam olan babası Molla Abdürrahim'den alır ve Hizan Medreselerinde eğitim gördükten sonra Bulanık'ın Semerşêx köyüne imam olarak gider ve orada 1854 yılında hayata veda eder. 7 çocuğu da medrese eğitimi alır ve neredeyse hepsi şairdir. Bunlardan biri doğum tarihi belli olmayan ve 1908'de hayata veda eden **Abdulkadirê Hizani** (ö.1928)'dir. Şair, alim, müderris olan Abdulkadirê Hizani aynı zamanda Abdurrahmani Tağı'nin öğrencisi ve halifesidir. O da babasından ilk dersleri aldıktan sonra, dönemin Hizan medreselerinde öğrenim görür.

Hizan medreselerinde yetişen alimlerden biri de Abdurrahman Tağı'dir. Ab-

durrahman Tağı (1831–1886), Tağ Medresesi'nin ünlülerinden ve oraya katkı sağlayanlarından. Anlatılanlara bakılırsa o da Farabi ve İbn Sina gibi akarsu kenarlarında ve çiçek bahçelerinde ya da manzarası güzel tepelerde gezerek ders verirmiş.

1886 yılında Güroymak'ta vefat eder ve buraya defnedilir. Onun Güroymak'ta 20 yıl kaldığı söylenir. O, 20 yıl Güroymak'ta kaldığına ve vefat tarihi de 1886 olduğuna göre, 1866'da Tağ'dan ayrıldığı söylenebilir. Tağı bugün de farklı yörelerde devam eden bir ilim geleneğinin kaynağıdır (daha detaylı bilgi için bkz. Çiçek, 2014:58-68).

Sadece düşünür yetiştirme konusunda değil, tıp alanında da önemli ilerlemeler görüyoruz. 20. yüzyılın başlarında şifa dağıtan, hastalıklara deva olan yokluk ve yoksulluk yıllarında, imkânsızlıklar içinde ameliyat gerçekleştiren bir hekim olarak Dapira Alê, Hizan'ın ilim alanındaki gelişmişliğinin başka bir versiyonudur. 1958 yılında Hizan'ın Gulpik (Süttaş) köyünde hayat veda eden ünlü kadın hekim Dapira Alê, bir hekim ailesi mensubudur. Anlatılanlara bakılırsa ailesinin fertleri de hekimlik yapmıştır. O da kendi çocuklarından bazılarına hekimliğin bazı yönlerini öğretmiş, böylece geleneğin devamını sağlamıştır. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Çiçek, 2006)

Bediüzzaman Said Nursi de bu mümbit topraklarda dünyaya gelmiş ve hem kendi ününü hem de Hizan'ın ününü dünyaya yaymış düşünürlerden birisi olan özel bir öyküdür. Sanırım Hizanlı alim/düşünürlerin ortak özelliği Hizan'da kalmamaları ve öğrendiklerini/bildiklerini başka mekânlara taşıyarak, Hizan'la sınırlı kalmayarak, ümmete ya da dünyaya mal olmalarıdır.

Kaynakça

- Arvasi, S. S. (2011). *Minah*, 5. Baskı. Ter. S. Önlüer ve H. Okur. İstanbul: Semerkand.
- Çiçek, H. (2006). Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Hizan'da Bir Hekim: Dapira Alê. *Bitlis Bülteni, Aylık Haber Ekonomi Aktüalite ve Kültür Dergisi*. Sayı: 16. Sayfa: 24-5.
- Çiçek, H. (2007). Sempozyum Tebliđi. "Hizan'ın Kültürel Zenginliğinin Tarihsel Arka Planı", *I. Uluslar arası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri Kitabı* (ss. 659-72). İstanbul: Beyan Yayınları.
- Çiçek, H. (2014). Bir Eğitim Geleneğinin Menşei ve Merkezi Olarak Tağ Medresesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 27. Sayfa: 58-68.
- Hizani, S. (2013). *Yusuf û Zuleyxa*, Edisyon-Kritik: Ayhan Geveri. İstanbul: Nûbihar.

Nursî, B. S. (2006a). *Emirdağ Lahikası*. İstanbul: RNK.

Nursî, B. S. (2006b). *Tarihçe-i Hayatı*. İstanbul: RNK.

Pakiş, Ö. (1996). *Molla Halil Es- Si'irdî ve Tefsirdeki Metodu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şeref Han. (2006). *Şerefname*. 3. Baskı. Çev. M. Emin Bozarıslan. Diyarbakır.

